

den dood als vrome verzinning veroordeelde, de geloovige Christenheid te besluiten niet enkel voor de onvernünftigheid van de ziel, maar ook voor de wederopstanding des vleeschens is opgekomen.

Vroeger nam men feitelijk vrede met het voortbestaan van den halven mensch; thans eischt het geloof, op grond van de Heilige Schrift, weer den *geheel mens* voor de eeuwigheid op, naar ziel en lichaam beide.

Toch blijft het ook zoo een mysterie. Niet het gericht in de doodenvallen van Ezechiel 37, maar alleen de apostolische openbaring in 1 Cor. XV, mag ons bij het indenken ervan leiden.

Vleesch en bloed, d. z. de aardse stoffen, waarmede ons lichaam bestond, zullen het Koninkrijk Gods niet beërven. Maar die stoffen zijn ook ons eigenlijk lichaam niet. Iets wat ge reeds daaruit merkt, dat ons lichaam van de wijs tot het graf hetzelfde lichaam blijft, terwijl de stoffen, waarmede vleesch en bloed zijn samengesteld, rusteloos wisselen. Elke zeven jaren komt die wisseling zoo volkomen tot stand, dat er in het lichaam van een volwassen man geen enkele druppel bloed en geen enkele vezel vleesch meer over is, van wat in de wijs aan hem was.

Wederopstanding „des vleeschens“ kan dus niet beduiden wat elders „vleesch en bloed“ heet, maar is de zichtbare vorm van ons menschelijk wezen, in tegenstelling met ons geestelijk zielsbestaan.

De plant geeft hier het duidelijkste beeld. Meer dan één plant sterft, als de winterkoude komt, boven den grond geheel weg, zodat er alleen de bol van in de aarde blijft; maar als de lentezon weer koesterend straalt, komt uit die verborgen bod de zelfde plant weer in nieuwen vorm te voorschijn. Aan elke tulp, aan elk varengewas, aan elke hyacinth kunt ge dit waarnemen. Ook de rups blijft hetzelfde wezen, als ze straks haar rupsenvorm verliest en als vlinder in heerlijk gestalte uitkomt.

En dat we recht hebben op die teekenen der natuur te letten, toont Paulus zelf aan door wat hij naar Corinthe schreef. Ook hij toch wijst ons op het graan dat in de aarde valt en sterft, en dat, na den dood, van God een nieuw lichaam ontvangt, maar ook zoo toch opkomend uit de graankorrel. Er zijn aardse lichamen en er zijn hemelsche lichamen, en elk heeft zijn eigen schoon en zijn eigene heerlijkheid.

Zoo was er dan een kiem ook in het zaad van uw lichaam. Uit die kiem groeide hier uw lichaam op, door stoffe eerst uit het moederbloed, toen uit de moedermelk, en daarna uit lucht, drank en spijs tot zich te nemen.

Bij het sterfen nu moet al wat uit die kiem was opgebloeid, weer verdorren, maar de kiem van uw lichaam blijft. Die kiem van uw lichaam kan niemand in uw graf vinden of aanwijzen, maar God bewaart ze. Bewaart ze, tot de ure komt van Jezus terugkeer op de wolven. En is die ure aangebroken, dan heiligt en verandert Jezus die kiem van uw lichaam, en doet ze opnieuw uitschieten en opbloeien, zooals de hyacinthbol nieuw uitschiet en opbloeit als de doodsloop van den winter voorbij is. En zoo erlangt ge dan een veel heerlijker lichaamsgestalte, en wordt in die heerlijke lichaamsgestalte ziel en lichaam herenigd.

Hetzelfde lichaam dus, maar anders. Opgebloeid uit de éne zelfde lichaamskiem, die ge in uw ontvangenis van uw God ontvingt, maar nu uit reiner stof en in heerlijker vorm. En wie nu leest wat Johannes op Pathmos aan het verheerlijkte lichaam van Jezus zag, die kan zich eenig denkbeeld vormen van de heerlijke gestalte, waarin dit opstaan uit de dooden zal plaatsgrijpen. Immers aan dat heerlijke lichaam van Jezus zal ook uw lichaam dan gelijkvormig zijn.

In dit alles ligt dan ook het mysterie niet. Dat alles is ons klaarlijk geopenbaard. Hier is niets duister noch geheimzinnig in over.

Maar dit is het mysterie, dat wij van die kiem van ons lichaam ons geen voorstelling kunnen maken, niet in de ontvangenis, en niet terwijl we leven op aarde, en minder nog na den dood, als al het overige onbonden wordt en vergaat, en alleen die kiem van het lichaam overblijft en eeuwig aan eeuwig door God tot op Jezus wederkomst bewaard wordt.

Die kiem van het lichaam behoort niet tot de geestelijke, maar tot de zichtbare dingen; maar we missen het vermogen om haar waar te nemen. Ze schuilt dus niet in de ziel die hij God is, maar moet schuilen op de aarde, doch zoo, dat het machtig mikroskoop haar niet ontdekt.

Opstanding is geen nederdaling uit den hemel. Opstanding is uit de aarde, om in een hemelsch leven in te gaan. In de graven zal het wonder woord van Jezus zijn werking doen. Die kiem van ons lichaam, waaruit het heerlijk lichaam zal worden opgebouwd, moet dus door Jezus op aarde worden gevonden.

En hierop rust dan ook onze stille eerbied voor den doodenakker. Immers het stofelijk overschot onzer ontslapenen is niet alleen het vleesch en bloed dat den wormen ten prooi wordt en vergaat, maar is ons, en veel meer, die wonder kiem van ons lichaam, waaruit, op Jezus machtwoord, eens datzelfde lichaam, maar dan in verheerlijkte gestalte, zal verrijzen.

Amsterdam, 2 November 1900.

Ambtelijke roeping.

Wat we een vorig maal onder Ds. Eringa's opstel schreven, dient nader aangedrongen.

Zoo dikwijls gedachtenwisseling met hen, die in het Ned. Herv. Kerkgenootschap leven, doelloos zou zijn, omdat elk gemeenschappelijk uitgangspunt ontbreekt, mijden we die.

Dan toch leidt ze uitsluitend tot scherpe repiek, en kan geen doed treffen.

Maar zoo is het hier niet.

Ds. Eringa is, blijkens zijn opstel, het geheel met ons eens, dat de organisatie van 1816 niet het wezen der Gereformeerde Kerken in strijd, en door een onwettige macht haar opgelegd is.

Hij is het met ons eens, dat het niet helpt, of men deze organisatie al op enkele punten wijzigt, maar dat die organisatie zelve weg moet.

Hij is het met ons eens, dat het Kon. Besluit van 1852 het vroeger aangerichte kwaad niet wegnaam, maar juist bestendigd heeft.

Hij ziet even klaarlijk als de *Herant* in, dat het Collegiale Kerkrecht, dat de Over-

heid ons opdrong, principieel van het Gereformeerde Kerkrecht verschilt, en er op geenerlei wijze mede kan verzoend worden.

Dat inzicht dankt Ds. Eringa daaraan, dat hij studie van het Gereformeerde Kerkrecht heeft gemaakt, en het dus verstaat in aard en strekking.

Hier is dus wel ter dege een gemeenschappelijk uitgangspunt voor gedachtenwisseling, en uit dit uitgangspunt laat zich logisch redeneeren.

Immers, gegeven zulk een toestand, kan men beginnen met het standpunt in te nemen, dat deze organisatie weg moet, doordien men haar zelfmoord laat plegen. D. w. z., dat beproefd moet worden, langs de bepalingen van het Statuut deze organisatie te komen tot een Synodale meerderheid, die bij wettig besluit deze organisatie op zij zet, en, hetzij de kerkenordering van Dordrecht, hetzij een daarmede in beginsel overeenkomende invoert.

Doch daar moet men dan ook kans op zien.

Nu echter is Ds. Eringa, door nauwkeurige waarneming der feiten, almeer tot de pijnlijke overtuiging gekomen, dat hierop niet het allergeringste uitzicht bestaat, want dat de overgrote meerderheid zelfs onder de dusgenaamde orthodoxen hiervoor niets gevoelt, en er volstrekt niet aan wil.

Zij, die in de Ned. Herv. kerk de organisatie ten doode hebben opgeschreven, zijn onder de ambtsdragers met de vingers te tellen. Niet dan met moeite kan één enkele hunner ter Synode opgaan.

Die twee nu saamgenomen: 1°. De organisatie moet weg, en 2°. Zij die er zeggenschap over hebben, willen ze niet wegdoen, leiden tot één van deze beide conclusies: Of dat men, gelijk wij deden, met de organisatie plechtiglijk breekt. Of dat men lijdelijk in den onwettigen toestand berust.

Doch dan duikt vanzelf de vraag op, of dit laatste goetloofd is, en niet het oog daarop schreven we onze opmerking over de *ambtelijke roeping*.

We mogen toch onderstellen, dat Ds. Eringa ook hierin met ons eenstemmig zal denken, dat een collegiale genootschapsorganisatie volstrekt onbekwaam is, om wie ook, met een kerkelijk ambt te bekleeden.

Zij, die onder deze Organisatie het ambt bekleeden, doen dit dus niet krachtens deze Organisatie, wat ondenkbaar is, maar krachtens de opdracht van de kerkeraden, genomen niet als onderafdeelingen van de Organisatie, maar genomen als vergaderingen van ambtsdragers.

Men moet dan aannemen, dat de ambtsdragers, die in 1816 de kerkeraden vonden eer de organisatie er kwam, wettig zaten, en dat zij en hun opvolgers, niet krachtens de organisatie, maar afgezien daarvan, de kerkeraden in stand hielden.

Zoo hebben ook wij het verstaan, ook al gaf 1886 hierin een breuk.

Doch aangenomen dat dit zoo is, dan zal toch ook Ds. Eringa ons toegeven, dat de kerkeraden nooit anders hun ambt bekleeden konden en kunnen, dan in naam van den Koning der kerk, en dat dus Ds. Eringa zelf, en zijn geestverwanten, wel hun ambtelijke *beroeping* van de kerkeraden hebben, maar hun kerkelijke *roeping* van het Hoofd der gemeente, zoodat zij het conform Zijn wil te bedienen hebben, en den Heere daarvoor rekenschap schuldig zijn.

En hoe gaat dit nu saam.

Alle kerkrecht dient tot eeniglijk om de kerkelijke ambten conform den wil van Christus te laten werken.

Zulk kerkrecht ontbreekt in zijn kerk; en in plaats daarvan geldt een organisatie, die het tot zijn recht komen van het kerkelijk ambt op alle manier *belet*, althans zoo men niet aporistisch en individueel, maar in samenhang en solidair rekent.

Kans om dit te beteren, is er ook z. i. niet. Maar dan geschiedt hier ook van tweeën één: Of dat men krachtens zijn ambtelijke roeping tot het Gereformeerde kerkrecht terugkeert, er kome van, wat er van kome. Of wel, dat men zijn ambtelijke roeping aan de organisatie opoffert, maar dan ook erkenne, dat aldus het heilig karakter van zijn eigen ambt wordt aangetast.

Kan Ds. Eringa dezen strik ontwarren?

Practicisme.

VII.

De derde Z in het *trio* geeft de *Ziekenverpleging*. De jongste zuster onder het drietal, maar die vooral de laatste twintig jaren sterk won in op den voorgrond dringende betekenis, en zich ten slotte ook met de *Zending* vereenigde.

Ook hier lag schuld van de kerk.

Een schuld, niet daarin te zoeken, dat ze in de doode worsteling der 16de eeuw ook op dit punt brak met wat onder de Hierarchie op kerkelijk terrein tot ontwikkeling was gekomen. Dit kon niet anders, en zal zich steeds bij elke gewelddadige breuk herhalen. Zelfs op bouwterrein ziet men maar al te vaak, hoe een gevel, dien ge afbreekt om hem opnieuw op te trekken, ook den gevel van het belendende pand bedreigt, en in zijn val mede omhoog trekt.

Al moet dus van achteren voetstoots beleden, dat de ziekenverpleging, die vóór de Reformatie bestond, en nog steeds in Rome's kerk voortbestaat, ten onrechte door de Reformatie geheel is gededorganiseerd, toch ligt de fout ten deze niet bij de Gereformeerde kerken der eerste periode, maar bij die der tweede.

In de dagen der Reformatie zou niemand er aan gedacht hebben, de toen bestaande ziekenverpleging te doen vervallen, indien die ziekenverpleging niet bijna overal aan het klooster- en ordewezen ware verbonden geweest. Doch nu dit feitelijk zoo was, kon het niet anders, of de scherpe resolutie, die tegen het kloosterwezen als zoodanig uitging,

moest ook de organisatie die voor ziekenverpleging bestond, te niet doen. Dit was de eenvoudige logica der feiten, waarop elke critiek afstuit. Wie dan ook ten deze zijn kritisch scalpeermes niet doelloos bot wenscht te schuren, zou zich moeten keeren tegen de veroordeeling van het klooster- en ordewezen, maar niet tegen het loslaten van de gasthuizen.

Wat daarentegen wel te veroordeelen is, ligt hierin, dat de Gereformeerde kerken, toen ze, na lange en bange worsteling, eindelijk rust en vrede hadden verkregen, niet verstaan hebben, hoe het diaconale wezen o. m. ook de wederopneming van de ziekenverpleging, nu op een wijze die met onze beginstelen strookte, eischte.

En dat nu is niet geschied.

Gelijk we er herhaaldelijk op wezen, er is na de Synode van Dordrecht, en vooral na 1640, een conservatisme over onze Gereformeerde kerken gekomen, dat alle verdere levensontwikkeling heeft afgesneden.

Men had nu verkregen wat men begeerde, maar was moede, doodmoede van de lange worsteling. De bacil van het intellectualisme eenerzijds, en van een daartoe afgescheiden mysticisme anderzijds stak allerwege de kerken aan. En toen is er zoo min in de 17e als in de 18e eeuw ook maar één man met machtigen geest opgestaan, die de kerken op de groote taak, die haar nog wachtte, met heilige bezieling gewezen heeft.

Dat Mammion hierin spookte, is duidelijk. Ware ons volk in die beide eeuwen een arm volk geweest, zoo zou de nood bidden en werken geleerd hebben en aller geest zou gescherpt en gestaald zijn. Maar gelijk de goudmijnen van den Rand zoo onnoemelijk veel in Transvaal bedierven, zoo bedierven hier de zilvrevloten, en nog meer de bergen gouds uit handel en scheepvaart opgestat, de wakkerheid van geest.

Wie 1672 met 1572 vergelijkt, heeft zelfs met het vergrootglas moeite, om in de geestelijken van Cats de zonen der geuzen van 1 April te herkennen. Alles is gemakzuchtig geworden. Teverdien met het heden, kende men geen hooger ideaal meer. Het was al pays en vret, maar ook al één bourgeoisie satisfait, en, wat bozer nog was, één *gélisse satisfait* geworden. Een voldane kerk. Een kerk, die waande er te zijn en haar roeping vervuld te hebben, en die nu werkeloos, willoos en zielloos aiten bleef op het verkregen monopolie van „orthodoxie“ en „Staatskerk“.

De Schotten, die armer waren, en daardoor frischer bleven, zijn ons toen met hun vertaalde werken te hulp gekomen; en in Comrie kwam een Schot herwaarts, die nog even in de 18e eeuw de smeuende vlaam aanblijfs, maar toch, ook hij zonder breder blik, zonder nieuw inzicht, enkel bevangen in dogmatische geschillen van tweeden rang.

Na 1672 is het in ons toenmalig kerkelijk leven op niet één punt tot verdere ontwikkeling gekomen. Dat ook de Overheid hieraan schuld had, merkten we telkens op. Zij heeft dat inslapen der kerken opzettelijk gewild, en was er mee ingenomen, dat ze zoodoende van haar concurrente minder last had. Maar een bezidele, een fiere, een zich harer roeping helder bewuste kerk, zou tegen dien Overheidsband gereageerd hebben. En dat juist hebben de kerken niet gedaan. Het zilveren koord bond en beklemde. Overheidsgunst was *instrumentum regni*.

Daaruit is het dan ook te verklaren, dat het Instituut van de Diaconen, dat onze Gereformeerde kerken bij haar optreden zoo krachtig op den voorgrond schoven, nooit aan zijn kinderschoenen ontwees.

Het werd aldus door stilstand in zijn ontwikkeling al spoedig ontzield, en maar al te spoedig verlaagd tot een gewoon beoelings-instituut, zich trotsch aanstellende in de liefhebberij der stichtingen.

Dat werkt zelfs thans nog na. En zulks niet alleen in de Genootschapskerk, maar even goed nog onder ons; al mag dankbaar erkend, dat het diaconaal besef onder ons toch weer begint op te leven, en dat, al is men nog niet bekwaam tot groote dingen, toch het gevoel en de overtuiging dat het anders en beter worden moet, weer opwaakt.

Op het laatst der vorige en in het begin van deze eeuw was te dien opzichte de toestand hier te lande zoo bitter, bitter treurig. Schier alle diaconen waren zielloze instellingen geworden, van louter administratieve aard, en alle kerkelijk, alle gewijde, alle hooger bewustzijn was uit deze colleges spoorloos verdwenen.

Veel van wat vroeger gemengd kerkelijk en burgerlijk was, had de Overheid in de dagen der Reformatie eenvoudig aan zich getrokken, en tal van oude Godshuizen werden bediend door gehuurd personeel. De kerk trad er niet anders in op, dan om er een dienst te houden.

De Godshuizen die aan de kerken waren verbleven, of later uit erlatingen gesticht waren, stonden meest onder regenten en regentessen, die stikten in hun ijdelheid en de hoogste bekoring vonden in het doen ophangen van hun wapenbord en hun konterfeitsel in de Regentenkamers. En het personeel dat ze in dienst namen, verschilde bitter weinig van het personeel in de stedelijke gasthuizen.

Er woei geen Christelijke adem meer door deze gestichten. Het was al reglement en administratie geworden. Van een hooge opvatting van de diaconale taak viel in bijna niet één dezer stichtingen meer een spoor te ontdekken.

En zonder voorbehoud moet dan ook erkend, dat de ziekenverpleging, die thans weer zoo schoone rol begint te vervullen, veel meer uit den humanitair drang van het burgerlijk leven, dan uit den Christelijken drang van het kerkelijk leven is opgekomen.

Het vraagstuk van de *Vrouw* hing hier-

mede samen. Hoewel de Schrift duidelijk leerde, dat van meet af ook de vrouw in de kerk van Christus een eigen roeping had te vervullen, sneed men onder ons elke bemoeiing van de vrouw ook op diaconaal terrein af. Men had regentessen, ja; maar deze werden meest gekozen uit dames van hooge positie, die in dit regentesseschap een soort ridderslag ontvingen, en zich meest uitsluitend bepaalden tot het samen-komen in de Regentessenzaal. En, helaas, ook onder deze Regentessen noemt de landshistorie er niet één, die als vrouw van Christelijke bezieling reformatorisch op het gestichtwezen heeft ingewerkt, en het licht van een beteren dageraad deed opgaan.

Aan het optreden der vrouw op kerkelijk terrein was de heersche geest zelfs vijandig. Men wilde haar niet. Men betwistte haar elk recht van bemoeiing. Evenmin bleek, dat werd ingezien, dat de vrouw gaven heeft die de man mist, en dat ook van deze gaven in den dienst van Christus partij was te trekken.

Enghartigheid, kortzichtigheid, benepenheid gaf den toon aan. Zoo ontstond een booze sleur. En in die sleur bleef men voorttobben, zonder dat de kans op de opwaking van nieuw leven ook maar opstond.

Iets wat hier scherp en zonder verbloeming moet worden uitgesproken, omdat die geest ook onder ons nog nawerkt, en het zoo onbescherijflijke moeite en inspanning kost, en wagen die in het oude spoor is vastgereden, in nieuw en beter spoor over te zetten.

Doch al moest onze stem, waar ze hier tegen uitgaat, *vos clamantis in deserto*, d. i. „een stem des roependen in de woestijn“ blijven, toch mag ons dit het zwijgen niet opleggen.

Ook op diaconaal gebied mag de kerk niet blijven wat ze is. Ook op dat gebied moet ze de kracht weten te openbaren om zich naar eisch der Heilige Schrift verder te ontwikkelen. En daartoe juist is het zoo dringend noodig, dat de oorzaak van het kwaad in het verleden helder worde ingezien, omdat alleen wie de fout van het voorgeslacht erkent, tot betering van toestanden onder het nageslacht kan medewerken.

Dat hierbij gewichtige vraagstukken van kerkrecht in het spel komen, en de hierbij aan te brengen correctie finaal nooit van de Diaconie, maar eeniglijk van de Synode kan en mag uitgaan, spreekt van zelf. Doch hieruit volgt dan ook, dat de mannen van ons kerkrecht de roeping hebben, niet om lijdelijk te zweren bij het oude, en alles te laten zoals het was, maar om zoodanige veranderingen aan te brengen, als gezonder toestanden het opkomen mogelijk zullen maken.

Dat we ook de *Ziekenverpleging* onder het *Practicisme* ter sprake brengen, heeft dan ook daarin zijn recht, dat de *Ziekenverpleging* evenals de *Zending* en de *Zondagschool* niet uit den kerkelijken wortel opspoot, maar, als protest tegen de plichtverzakking der kerken, opkwam uit een algemeene humanitaire beweging, die van de Fransche Revolutie, of wil men van haar geestesrichting, is uitgegaan.

Niet de kerk, veelteer het maatschappelijk leven heeft hier te roemen in hooge dingen. De kerk draagt ook te dezen opzichte haar smaad. Het Humanisme heeft haar overvleugeld. En eerst nadat op die wijs een geest van barmhartigheid ook op dit terrein elders was wakker geworden, is men toen ten leste ook onder de kerkelijke waardigheidsbekleeders gaan inzien, dat hier een schoon veld voor edelen arbeid openlag.

Zóó echter dat, ook waar de ambtsdragers wakker werden, zij toch niet in hun qualiteit, en in het kerkelijk verband, maar meest op eigen gelegenheid, aan dezen schoonen dienst zijden gingen.

Feitelijk kan men dan ook zeggen, dat nu voor het eerst, met het oog op de *Zending*, van een optreden der kerken op dit nieuw terrein sprake is.

Concurrentie.

Concurrentie heeft altoos, wat we in de samenleving meest met een vreemd woord uitdrukken: iets *peubile's*. „Pijlijk“, het Nederlandsche woord zou te scherp, te sterk, te diep-ingaand zijn, en daarom geeft de gezelschapstaal dan aan het *bastaard*-woord, zeggen de zuiverheids-bepleiters, alias „puristen“, voorkeur.

„Concurrentie“ is zelf een *bastaard*-woord voor een zaak die zeer inheemsch is, en daarom herhalen we: *Concurrentie* heeft altoos iets *peubile's*; niet het minst inzake onderwijs.

Concurrentie spaant, en maakt dat men zelf gespannen is; en vandaar dat de concurrentie schier op elk gebied zooveel zonde opwekt. Het is metterdaad niet te zeggen, wat er op het gebied van handel en scheepvaart, van nijverheid en winkelen, van landbouw en nijverheid niet al gedurfd en verzonnen wordt, om elkander de loef af te steken, een vlieg af te vangen, iets voor den neus weg te kapen, onder elkanders duiven te schieten, of wat beeldsprakige uitdrukkingen het volk er meer voor in den mond heeft. Leugenachtige reclame en opzettelijke bedrog ging ten leste zelfs zoover, dat in meer dan één land de Overheid er eindelijk paal en perk aan gesteld heeft. Het zeggen: ieder is een dief in zijn nering, verraadt op zichzelf reeds, hoe boos het in deze soort concurrentie gesteld is; en vrome kooplieden verzekerden ons meer dan eens, dat de handel voor wie eerlijk man wil zijn, steeds onmogelijker wordt. Te Jerusalem struikelde de waarheid op de straten; ten onzen hoort men telkens, hoe ze struikelt op de koopmansbeurs.

En toch kan de concurrentie de wereld niet uit. Zelfs Paulus spreekt van een

geestelijken wedloop, en ook de wedloop is evenals elke sport ondenkbaar zonder concurrentie.

Concurrentie prikkelt, scherpt, maakt vindingrijk, doet ons het uiterste onzer kracht inspannen. Zelfs op de schoolbank is concurrentie onder de leerlingen een machtig instrument in 's meesters hand. En niet een der minste bedenkingen tegen de Sociaal-democratie is, dat ze alle concurrentie bij den wortel wil afsnijden, en daardoor een slaapdrank dreigt te reiken aan de maatschappij.

Zoo diep zit de concurrentie dan ook in onze natuur, dat ze zelfs op kerkelijk gebied insloep. Als er twee Dienaren des Woords in eenzelfde plaatselijke kerk arbeiden, is het hoogst zelden dat alle concurrentie uitblijft; en zoal de Dienaren zelve ze bannen, weten niet zelden de wederzijdsche ega's ze toch nog binnen te loodsen.

Van die concurrentie heeft men nu ook last op het gebied van het Hooger Onderwijs; doch, al naar de landsaantiën zijn, in geheel verschillenden, ja, op tegenovergestelden trant.

In Duitschland, waar het usantie is, dat dezelfde student meerdere universiteiten afloopt, brengt de concurrentie er toe, dat men den toegang tot de universiteit en tot alle examens zoo ruim mogelijk voor ieder, die maar wil, opent, en het hem, die zich aanmeldt, zoo *gemakkelijk* mogelijk maakt. In Nederland daarentegen, waar afstuderen aan éénzelfde school regel is, leidde diezelfde concurrentie er toe, om het studeren aan andere universiteiten te *bemoelijkken*.

Toen dan ook de Wet op het Hooger Onderwijs ten onzen voor het eerst mede het Hooger Onderwijs vrij verklaarde, nam diezelfde Wet maatregelen, om zorg te dragen, dat men niet aan vrije scholen zou gaan studeren, om aan de Rijkscholen alleen den doctoralen graad te ontleenen. Wel werd uitgesproken, dat geen college-bezoek werd geëischt, maar alle academische examens moest men in geregelde orde aan de Rijkschool hebben afgelegd. Ieder student die, hetzij van de Vrije Universiteit, hetzij van de school te Kampen, komt, kan dan ook aan geen onzer Rijkscholen promoveren, zonder geheel de serie van academische examens aan een Overheidsuniversiteit te hebben afgelegd. Studenten onzerzijds in de rechten, die toegang tot de balie of tot de rechterlijke macht beoogen, zijn nog steeds verplicht, behalve aan *alle* examens aan de Vrije Universiteit, evenzo aan *alle* examens aan een Openbare Universiteit zich te onderwerpen.

Uitzondering maakte de Wet op het Hooger Onderwijs alleen voor niet-Nederlanders, wyl van buitenlandsche Universiteiten voor de onzen geen concurrentie te duchten was, en men gansch straffeloos aan de buitenlandsche Universiteiten afbreuk deed. Dit is in alle landen zoo. Aan buitenlandsche verleen men faciliteiten, die men aan zijn eigen landgenooten onthoudt. Dit moge wreed, dit moge onvriendelijk schijnen, maar het is eenvoudig overal zoo, en de reden ervan springt in het oog.

Met de Kapenaars wil men thans zelfs nog verder gaan, eenvoudig wyl men zoodoende concurrentie aan Engeland denkt aan te doen, zonder dat men zelf Engelsche concurrentie heeft te duchten.

Bij dien stand van zaken kon het nu wel niet anders, of ook de Vrije Universiteit, die eveneens naar Nederlandsche usantie te leven had, kon, tegenover deze bepalingen in de Wet op het Hooger Onderwijs, niet anders dan gelijksoortige bepalingen overstellen. Er was ook voor haar geen sprake van, dat de studenten der Openbare Universiteiten, naar Duitschen trant, een paar jaar bij haar zouden komen studeren; maar wel stond het gevaar te duchten, dat men, na zijn academische examens aan de Openbare Universiteit te hebben afgelegd, bij haar enkel promotie op dissertatie of stellingen zou zoeken. Een gevaar zoo weinig denkbeeldig, dat het zich metterdaad schier onmiddellijk voordeed. Vooral na de gebeurtenissen van 1886 dook dit gevaar zeer ernstig op, en alzoo is het geheel begrijpelijk, dat kort daarop door Heeren Curatoren wel een regeling moest worden vastgesteld, die het afleggen van de openvoldende examens aan de Vrije Universiteit als eisch voor elke promotie stelde. Alleen van de propaedeutische examens kon onder zekere bodingen vrijstelling gegeven worden, omdat die aan de Rijksuniversiteiten in hun ouden zin waren afgeschaft.

Er werd alzoo geen eisch gesteld, dat men de colleges moest gevolgd hebben, maar wel, dat aan de promotie en een kandidaats- en een doctoraal-examen moest voorafgaan. En dat hierbij uitsluitend aan de Openbare Universiteiten en geen oogblik aan Kampen gedacht is, zal ieder verstaan, die zich herinnert, dat er in 1888 nog geen kandidaats-examen aan de Theologische school te Kampen bestond.

Intusschen ligt het in den aard der zaak, dat de regeling van 1888, eenvoudig wyl ze algemeen was, ook voor de studenten te Kampen gold. Wie uit Kampen komende, hetzij aan de Gemeente-Universiteit te Amsterdam, hetzij aan de Vrije Universiteit promoveren wilde, moest aan *beide* scholen, ook al volgde hij er geen enkel college, toch in zijn kandidaats- en zijn doctoraal doen, eer hij tot de promotie kon worden toegelaten. Wat in het buitenland niet gold, gold wel in het binnenland, en zulks zoowel bij de openbare als bij de Vrije universiteit. En wie verstaat dan niet, dat men te Kampen, nadat men ook daar zich op vaster voet, door de opening van een Gymnasium en de invoering van een kandidaats had ingericht, de vraag voelde opkomen, of althans de Vrije Universiteit haar regeling niet kon wijzigen, en het kandidaats van Kampen niet ook kon laten gelden voor het doctoraal te Amsterdam.

Hij hand omva peil v door die t moest tuel twee Dit doelen ginds de één men, e karakt zulk b de en al zul zouden Ravinc onders een Th een Un kan ee goed de logische Neen, hebben Een voor de zoo zijn Waar k goedko scholen Maar ko versiteit en is h dat te een versc cijfers te Gevolg punt van en kosten velen te l te Amste ten einde lijk bedra Reeds kosten ten Amsterdam naar Kan reeds nu e Maar he men deze nu ook li Wat toe Oordeel promotie i onderwjs, 4 jaren the de promoti er wel op school geij ders toch z vraagt, en moeten ink Kon deri getroffen, d van deze t eenzelfde wa dat ook de kwamen te s ma voor di tegen zou i gelijkstelling den, dat de tijd en kost zich trok en doodbloeden, welwillendhe niemand den versiteit zich Te vinden toch hopen worden. Het aantal middelen, onz veel te klein, van twee scho ten nu nog, i matische tege kon opkomen het geval is - leven te verwo Na wat Pr brochure ove vereniging zc kend neersche worden aangee Zoo we één hebben, kan z met geld voor bloeien. Zoolan is aan de krac te ontkomen, e schaduw werpe Oze raad zo Curatoren of t tot een overee zochten te gera ze den tijd, die rale Synode voe om tot een pla men, waarvoor, beide inrichting te rekenen valt. Lit Bij Dr. A. K te Hamburg f de armen,“ die af nie der Gereform En bij denzelf Laar bij Emblich *Schuurvereenig* de Penningmeeste Meij. J. van Schel Voor een kle waartlijk koninklijk Re De verkiezing v H. Kuyper. Hoogt aiteit te Amsterdam Deze studie bed door Prof. H. H. K bode geschreven. T